

Hayat

*Hayata, daima hayata.. dünyaya
daha çok hayat katalımı!*

Nietzsche

Cilt VI. 1 Eylül 1929. Sayı : 138

Musahaba

Kendi kendine inanmayanlar

Aramızda sık sık tesadüf edilen bir tip vardır. Bunlar kendi yaptıklarıyla kendileri alay ederler, iştirak eylediği işleri kendileri de beğenmezler, kendileriyle beraber olanlar da nefisleri gibi bunların istihza mevzuudur. Ne yapıyorsunuz? diye sorduğunuz zaman “ne yapalım birader, gösterişle meşgulüz,” derler. Bunlara göre hayat mütemadiyen aldatmaktan, aldatır olduğunu söylemekten ibarettir. Bu gibiler garip bir hava yabalar: Onların zehirledikleri yerlerde vazife duygusu yoktur. Dayanılacak, üzerinde durulacak, müdafaa olunacak fikir mevcut değildir. Hiç bir şeye hatta kendilerine de inanmazlar. Etrafa bakan dikkatli bir göz aramızda bu nevi insanların çoğaldığını görür.

Cürüm işleyenlerden nefret ederiz, çünkü her cürüm içtimaî

tesanüde karşı gelmektir. Halbuki bu söylediğim insanlar “hayat,”ın hiç bir ahlâkî kıymetini kabul etmezler. Onlarca vazife diye inanılacak ve takip edilecek bir yol düşünülemez. Nefisleri gibi cemiyet te aldatma ile gıdalanır. Bunlara göre son zamanlarda çok söylenen bir tabirle bütün işler bir “katakulli,” den ibarettir. Bunların nazarında vazife ve millî cemiyete bağlanma duygusu mevcut değildir. Bu tiplerin çoğalması cürümlerin artmasından fazla cemiyeti hırpalar, onun için bu tip insanların çoğalmasından daha çok korkmalıyız.

Bu gibilerle mücadele için ne yapmalı? birinci derecede yapılacak şey bu insanların takbihle, hatta nefretle karşılanmasıdır. Nefsini alay mevzuu yapanlar bu kadar, küçülmüş ve razı olanlar, yaptığı işe ve vazifeye inanmayanlar hayatın

manevî ve ahlakî kıymetine ehemmiyet vermiyenlerdir. İnsanlığa hiç bir yararlığı dokunmayacak olan bu kimse erin cemiyeti bozmamalarına çalışmak herkes için bir vazifedir.

Bu günün Maarif adamlarına düşen mühim işte gençleri böyle bir hale düşmekten korumak olmalıdır.

Gençlere anlatmalıyız ki hayata esaslı kıymeti veren en mühim âmil vazifeye bağlanmaktır.

Kendine bir yol açmağı, o yolda zevkle, imanla çalışmağı bilmeyen insanlar, yorgunluğunu yaptığı işin iyiliğiyle unutmayanlar hakikî saadet nedir, bilemezler. Gençlere böyle bir ahlakî yaşayış zevkini veriniz, artık kendi kendine inanmayan, yaptığıyla alay eden insanlar göremezsiniy.

Mehmet Emin

Munisler

“Dostoyevski” den

keskin ve münkeşif bir zekâya nasıl malik olabileceğini ben hâla anıya bilmekten acizim.

En müdekkik ve hicivci bir vodvil muharriri bile, bu kadar ince bir istihfaf ve istihza ile karışık, meraklı, cazip aynı zamanda zarif, mukabeleler bulup yazamaz.

Hükümleri, şimşek gibi mukabeleleri, şeffaf ve isabetli, sözleri berrak ve temizdi.

Ötekinin tavurlarına, tekliflerine, ilânı aşklarına, o, dudaklarını ısırarak derecede gülüyordu. Yezimoviç avını kolaylıkla ele geçireceğini zannetmiş, böyle bir mukavemeti hatırına bile getirmemişti. Süfli bir intikam arzuna kapılarak kızı rencide edeceğinden korkuyordum.

Hakikat güneş gibi aşıkardı. O, sırf tecrübesizliğinden ve bana karşı beslediği nefretten dolayı, her ne surette olursa olsun beni tahkir edebilmek için böyle baş başa bir daveti kabul etmiş bulunuyordu.

Sizi temin ederim ki ben bu sahneyi lâkaydiye yakın bir itimatlaتماşa ediyordum. Gelirken rüververi cebime koymuş olmaklığıma rağmen izzeti nefsimi dokunacak bir şeyin vaki olmayacağına emindim. Ben onu çok iyi tanırım. Yoksa onu sever, takdir eder ve onunla evlenir miydim?

Onun ne kadar asil ve temiz olduğunu bilirdim. Fakat benden ne derece nefret ettiğini ancak o gün öğrendim.

Kapının kanatlarını birdenbire açtım. Yezimoviç yerinden sıçardı.

Zevcemi elinden tuttum, benimle beraber gelmeye davet ettim. Mülâzım Yezimoviç az zamanda kendisini topladı ve yüksek sesle gülerek:

— Doğrusu zevcin kutsî olan hukukuna hiç bir suretle karşı gelinemez, kendisini alıp götürebilirsiniz...

— Biliyor musunuz?, diye ar-

kamdan seslendi: Vakıa haysiyetini bilen bir adam sizinle vuruşmazsada ben yine şu vaziyetten dolayı, emrinize müheyyayım. Cesaretiniz varsa...

Onu basamaklarda durdurarak: “İşitiyorsunuz değil mi?”, dedim.

Eve avdet ederken bir kelime konuşmıdık. Ona kolumu vermiştim. Yanı başımda bir çocuk mutavaatle yürüyordu. Fena halde sarsılmıştı. Eve gelince bir sandalyaya oturdu ve mütahaccir nazarlarını gözlerime dikti. Fevkalâde solmuştu: dudaklarında bir damla kan yoktu. Bana acip, resmî, teşvik edici bir tavurla bakıyor ve kendisini derhal yere sereceğine kanımış gibi görünüyordu.

Rüververi sükunetle cebimden çıkararak masanın üzerine bıraktım. O, nazarlarını bir bana birde rüververe çevirdi.

(Şu noktaya nazarı dikkatinizi celbederim: Bu rüververi o eskidenberi tanıyordu. Bu silâhı faizciliğe başlarken satın almıştım; daima doludur. Diğer faizcilerin ya kuvvetli bir uşağı yahut ta iri yarı bir köpüğü vardır. Halbuki benim kapımı aşçı kadın açar. Mamafik bir faizçi, icabında nefsini müdafaa etmeyi düşünür. Rüververi bundan dolayı tedarik etmiştim. Bir gün, merak ettiğinden, silâhın nasıl istimal edileceğini ona öğretmiştim; hatta ona, ilerde bir kır gezintisi yaptığımız vakit, endaht talimleri yaptıracağımı da vadetmiştim. Bütün bunlara nazarı dikkatinizi celp ederim.)

Onun fasılalı bakışlarına ehemmiyet vermeksizin yarı giyinmiş bir halde yatağa uzandım. Çok yorgun ve bezgindim. Saat on bir olmuştu. O, daha bir saat sandalyesinde kaldı. Sonra ziyayı söndürdü; divarın yanındaki şezlong üzerine giyinmiş olarak uzandı.

İlk defa olarak benimle beraber

yatmıyordu, buna da nazarı dikkatinizi celbederim.

VI

Bir korkunç hatıra

Şimdi şu korkunç hatıra...

Sabahleyn şöyle yedi ile sekiz arasında uyanmıştım. Oda henüz aydınlanıyordu. Bir anda, bütün melekâtıma sahip olarak gözlerimi açıyordum. O, masanın yanında duruyor ve rüververi tutuyordu. Benim uyandığımı ve ona doğru bakdığını farketmedi. Birdenbire onun, elinde rüververi, bana doğru geldiğini gördüm; süratle gözlerimi kapadım ve kendimi uykuda gibi gösterdim.

Yatağın yanına kadar geldi ve üzerime doğru eğildi. Onun her bir hareketini kulağım haber veriyordu. Bir ölü sükuneti vardı ve ben bu sükuneti duyuyordum!

Bir raş vücuda yayıldı ve ira demin hilâfına birdenbire gözlerimi açtım: O, doğru gözlerime bakıyordu. Rüververi ta şakğımın yanında idi. Nazarlarımız karşılaştılar.

Birbirimize, bir saniyenin belki onda bir nisbetinde bakıştık. Bütün ruhî kudretimi topladım, gözlerimi tekrar kapamaya ve bir daha açmamaya kendimi icbar ettim... Ne olursa olsun... Her ne olursa olsun!

Bir insanın, derin bir uyku esnasında bir lâhza için gözlerini açması, hatta başını kaldırıp etrafına bakınmasıyla beraber yine kendini bilmeksizin tekrar başını, yastığa düşürerek uykuya dalması, sonra da bütün bunları hatırlıyamaması, vakidir.

Nazarlarımızın karşılaşmasıyla benim rüververi şakağıma doğru çevrilmiş gördüğüm anda gözlerimi birdenbire kapayarak kendimi uyuyor gibi göstermekliğim, ona, hiç bir şeyin farkında olmadığımı zannettirebilirdi. Benim gördüğümü gören bir kimsenin,

öyle bir anda gözlerini tekrar kapayabilmesi imkânsızlığın, bir düşününüz.

Evet, inanılmaz hal! Fakat o, hakikatı sezebilirdi. Bu nokta da o lâhzada beynimi gıcıkliyordu. Kafamın içinde hisler ve fikirler, o tek bir an zarfında, seller gibi kaynaştılar ve coştular. Bu bir saniyelik yaşayış asrının şiddet ve kesafetini kim tarif edebilir? Yaşamın dimağımızın seyyal ve cevval elektriği!

Eğer o hakikatı anladığımı (kendime tekrarlıyordum) eğer o benim uyumadığımı biliyorsa, benim sırf böylece ölmeye razı ve müheyya bulunmuşluğum onun hareketini ne zule uğratacak, eli bir türlü tetiği çekemeyecek ve bütün eski kararları darma dağınık olacaktır. Bana öyle gelir ki uçuşumun kenarında olan bir kimse bu uçuşum tarafından kendisini cezbolunuyor hisseder. Zannediyorum ki bir çok intiharlar ve katiller sırf failin bir kerre rüververi eline almış bulunduğu için icra edilmişlerdir. Burada da bir uçuşum, dik ve kaygan bir satır vardı. Kendisini bu baş döndürücü inişte tevkif edebilecek olan yalnız, benim her şeyi gördüğüm ve bildiğim ve sükûnetle onun elinden ölüm beklediğimin idraki olabilirdi. Sükût temadi ediyordu. Ben, birdenbire şakağımda, saçlarımın ta dibinde demirin souk temasını hissettim Allahın önünde size kasem ederim ki ümidim yoktu.

Artık kurtuluş imkânı kalmamıştı. Niçin ben ölüme bu kadar tevekkülle razı oldum? Bunu sizden sorarım. Benim tapındığım bu tek kul da dana karşı isyan ettikten sonra yaşamının bence artık ne ehemmiyeti kalmıştı.

Bundan başka ikinci bir nokta: Kaderin yolu, ikimizin arasında, onunla alaydan matrut o dünkü korkak arasında, müthiş, amansız bir hayat ve memmat mücadelesine müntehi olmuştu. Harp en hat ve kat'i noktasında idi. Ben bunu biliyordum. O da, o anda benim uyumadığımı anlamışsa o da bunu biliyordu, Belki ben o esnada bu fikirlere hiç sahip olmadım; belki bana şimdi böyle geliyor. Fakat bu fikirlerin bende o vakit mevcut olmadığını farzetsek bile vakayı yine aynı macrayı takiben cere-

edecek ve perde kapanacaktı. Zira ben ondan evvel hep o anın hulûlünü tahayyülle vakit geçirdim.

Siz şimdi yine bana: Niçin onu tasvîm ettiğin cürümden daha evelce alıkonmadın diyeceksiniz. Evet ben de o lâhzayı sırtımda soukluk duvarak her hatırlayışında, aynı suali, ben de belki bin defa kendi kendime tekrarladım. Fakat o zamanlar çok müphem ve karanlık bir haleti ruhiyede idim; müteaddit ve endişenaktım. Ben mahvoluyordum, nasıl olur da aynı zamanda kendimden başka daha birini de kurtarabilirdim? Ve niçin siz benim o zamanlardan nadede daha bir kimseyi de kurtarmak istiyebileceğimi zannediyorsunuz? Benim o esnada neler hissettığimi kim bilir?

Damarlarımda cevelân eden kanı duyuyordum. Beynim kaynaıyor, kulaklarım uğulduyordu. Saniyeler geçiyordu... bir... iki... üç... ölü sükûneti uzuyordu... O daima benim üzerime doğru eğilmişti. Birdenbire ümit rasesi vücuduma yayıldı; gözlerimi süratle açtım. O artık odada değildi. Ayğa kalktım: Galip gelmiştim, o da artık ebediyen mağlup olmuştu!

Öteki odaya geçtim, çay masasına gittim. Semaver bizde birinci odadadır ve çayı filcanlara o kor. Masaya oturdum; filcanımı bana o uzattı. Beş dakika sonra ona baktım: Nihayet derecede solgundu, dünkünden daha fazla solgundu ve bana yabancı bakıyordu. Ve birdenbire, benim ona baktığımı farkedince, onun renksiz dudaklarından mat bir tebessüm uçu, gözlerinde korkak bir istifham belirdi: — Binaenaleyh o daha hâla tereddütte; kendi kendine hâla "biliyor mu bilmeyor mu", "gördü mü görmedi mi?", diye soruyor.

Gözlerimi lâkaydı ile başka tarafa çevirdim. Kahvaltıdan sonra kasayı açtım, pazara gittim ve bir demir karyola ile bir paravana satın aldım. Eve dönünce karyola ile parvanayı birinci odaya kurdurdum.

Karyola ona mahsustu, fakat buna dair kendisine bir kelime söylemedim. O yine bir şey söylemeksizin, bu yatak vasıtasile benim "her şeyi gör-

düğümü ve her şeyi bildiğimi," ve artık bu noktada şüphe etmemek lâzım geldiğini anladı. Rüyamı akşamlemin yine dünkü gibi masanın üzerine bıraktım. O bir söz söylemek sizin yeni yatağına girdi ve izdivaç rabıtamız bu suretle ayrıldı: Vakıa o mağluptu, fakat daha henüz beraat etmemişti. Geceleyin sayıklamaya başladı, sabaha karşı da asabî bir hümma başladı. O, altı hafta yatakta kaldı.

VII

Mağrurane bir rüya

Lükerya bana şimdi, yanımda daha fazla kalmak istemedğini ve hanımının tetfinini müteakip evden gideceğini, haber verdi.

Beş dakika diz üstü dua ettim. Vakıa evelce niyetim tam bir saat dua etmektir. düşünmeye, daima düşünmeye mecburum; hasta başımda yalnız hasta fikirler uyanıyor.

— Dua etmek günah değil mi? Uykusuzluk hissetmediğime de taaccüp ediyorum. Büyük, çok büyük acılarda şedit ilk teessür buhranları geçince insan hemen daima uyumak ister. Öyle ya, bu da tabiidir, yoksa insanın kuvveti kifayet etmez ki... Şezlonga uzandım... Fakat uyanık kaldım. Altı hafta müddetle ona geceli gündüzlü ihtimam ettik, yani ben, Lükerya, bir de hasta bakıcı hemşire. Parayı esirgemiyordum, hatta mümkün olduğu kadar fazla sarfetmeye arzu duyuyordum. Ona doktor Şröder'i getirdim ve doktorun her ziyareti için on ruble tediye ettim. O, tekrar kendine gelince gözüne mümkün olduğu kadar az görünmeğe gayret ettim. Şimdi ne diye bunları hatırlıyorum? Yataktan kalkınca o odamda oturdu; hastalığı esnasında kendisi için ufak bir masa almıştım, onun yanında...

Ben mümkün olduğu kadar az konuşmama cehdediyordum, fakat fark ediyordum ki o da fazla söz söylemeye mecbur olmadığına pek seviniyordu. Pek tabii... çok fazla sarsıldı, çok fazla mağlup oldu; unutmaması ve kendini toplayabilmesi için ona zaman bırakmalı diyordum.

Böylece ikimiz de sustuk... Mama-fih ben daima istikbali düşünüyordum, zannediyordum ki onun fikirleri de

Hayat ve neşriyat

30 Ağustos

Yeni sene

istikballe meşguldü. Ekseriya bende onun meselâ şu andaki düşüncesinin ne olduğunu keşfetmek meâki oyanırdı. Daha şunları da söylemek isterim: onun hastalığı esnasında ne kadar azap çektiğimi kimse tasavvur edemez. Fakat teessürlerimi içime akıtıyordum. Hatta bazen müteessir olduğum Lükemuryaya hissettirmemek için, nefsimi pek çok cebretme lîzîm lâzım geldi.

Onun her şevî öğrenmeden ölebileceğini kabil değil tasavvur edemiyordum. Şu kadar ki tehlike bertaraf olup o eyileşmeye yüz tutunca -gayet eyi biliyorum - çarça'uk sükûnet buldum, istikbale ait tahayyülâtımdan ona bahsetmeyi hemen unutarak her şeyi eski halinde bırakmaya karar verdim.

Ya... ben fevkalâde acayip ruhî istisaleler geçiririm, başka türlü bunu size ifade edemiyecğim: Galip gelme le kazanacağım şeyleri ben çoktan unutmuştum; galebenin kendisi beni tatmin etmişti. Her vakitkinden ziyade memnundum. Bu vaziyet bütün kış devam etti.

Zira görüyor musunuz: hayatıma arız olan bir ukde, şu rüverver hadisesine kadar, yıllarca, gece ve gündüz saat ve dakika, beni ezmiş, bitirmiş, tarip edip durmuştu. - Alaydan tardımı ve şeref ve namusumun ziyasını kasediyorum.

Kısaca, caniyane bir sui niyetle, kimseye bir fenalığım olmadığı halde bana reva görülen büyük bir haksızlıktır anda çiğnenmiş, mahvolmuşum. Vakıa hilkaten biraz gülünç olan tabiatimin, meselâ sükûtiliğimin, bir çok insanlar için tahammülfersa olduğuna ben de hakvermez değilim.

Ulvî ve mukaddes hislerini her yabancıya nazarına maruz bırakmaktansa bunları ülûhiyetle bağrında gizlemeyi tercih etmiş bazı kimselerin her ne sebeptense gülünç görüldüğü ekseriyâ varittir. Daha mektepte iken bile beni hiç kimse sevmeydi. Lükerya bile beni sevmiyor. Hiç bir zaman, hiç bir yerde sevilmedim. Buna rağmen diyebilirim ki, alaydaki vaka sırf tasadüfî bir mahiyette idi. Mamafih, bir görüşe nazaran, bu benim sevisizliğimin bin neticesi addolunabilir.

Sonu var

Baş kumandan muharebesi.. Yedi sene evel 26 ağustosta başlayan Türk taarruzuna son ve kat'î istikameti veren gün.. Bir hafta sonra ordu aramız İzmir'e yaklaşıyor, kesit bir insan nehri'nin yuvarlana yuvarlana Akdenize döküldüğünü görüyoruz.

Halkın büyük bayramlarından biri olan 30 Ağustos'u geçen gün gene büyük bir sevinçle yaşadık, ve o gün başlayarak 9 eylül de bütün kahramanlık ve harikalar safhasını bir kere daha hayal gözü ile tetkik ettik: Gözler miz n önünde bin misli büyüyen yiğit Anadolu türküsü Mehmet, düşmanı kovalarken, başı yıldızlara değen boyu ile, ayaklarının birini bir tepeye, ötekini diğer tepeye fırlatarak dev adımları ile İzmir'e doğru yol alıyordu. Dünman, sanki heylan eden bir dağın ölümlerinden kaçmaga çalışan şaşkın bir domuz sürüsü idi.

Bu zafer, galip çıktığı harplardan bile zararlı bir netice almağa alışmış bir milletin, asırlardan beri ilk ve büyük kazancıdır. Dünya tarihinin en büyüğü olan Gazi, bu zaferden sonra, muvaffakiyetinin altın zincirine her gün yeni bir halka ilave etti, ve memleket onun devrinde olduğu kadar hiç bir zaman hür, çalışkan, neşeli ve yarından emniyetli olmadı.

Hayat, bu büyük günü. büyük milleti ve büyük Gaziyi hörmet ve şükranla selamlar.

Maarîfin senesi ne Milât, ne Hicret tarihlerine uyar: Muallim ve talebe için yılbaşı, teşrinevvelin dirinci günüdür.

Bir ay sonra yeni seneye giriyorsunuz. İstatistikler, Türkiyede talebe yekûnu için, her sene kesif bir ziyadelik kayd ediyor. Maarifte, rakam üzerinde görülen bir tekâmül, memleketin her hangi bir sahasındaki terakkiye umumî bir işaretir.

İrfan seviyesi yükseldikçe bir milletin yükselmeyen tarafı yok demektir.

İlk mektepler de u, orta mektepler ve liseler dolu.. Bunların dolu olması, fazla gelen çocukların yabancı ve ekalliyet mekteplerine kayd ettirilmesi için bir sebep değildir. Bu münevver izdihamda herkes için yer bulunabilir. Bazılarınca, kız erkek, çocuklarını ecnebî mekteplerde okutmak bir nevi hastalık haline almıştır. İsrarla iddia edebiliriz ki Türk mekteplerinde ilk ve orta tahsilini gören bir çocukla ecnebî mekteplerde aynı tahsilatı kılmak için bir Türk çocuğu arasında, maddî manevî, hudutsuz bir fark vardır, ve hiç şüphesiz bu fark Türk mekteplerinin lehinedir. Ecnebî mektepleri yalnız bir lisan ve bize, hatta garbe benzemiyen bir terbiye veriyor. Türkiye'ye gelen yabancı bir muallimin ilminden istifade etmek henüz şüpheli bir fikirdir. Ecnebî mektepleri ancak bir sınıf çocuklar için tavsiyeye şayandır: Tabiatın bin bir ma-